

Recenzja rozprawy doktorskiej
napisanej na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Kardynała Stefana
Wyszyńskiego w Warszawie
pod kierunkiem ks. prof. dr hab. Marka Tatara

ks. mgr lic. Tesfay Haileselassie Haillemariam
*The role of pastoral care of the Catholic Church in personal transformation of
youth in the diocese of Adigrat – Ethiopia.*
Warszawa 2022, ss. 293.

Podkreślanie faktu, że prawdziwa ludzka wielkość człowieka rodzi się w walce z prawdziwą ludzką biedą, wydaje się być mało atrakcyjne dzisiaj - w epoce zeświecczenia, konsumizmu i tzw. liberalizmu. Mówienie o bezinteresownej służbie trafić może w przestrzeń niezbyt zagospodarowaną.

Uważny obserwator rzeczywistości w lepiej rozwiniętym społeczeństwie zauważy, że oto mamy większe i wygodniejsze domy, ale mniejsze rodziny. Więcej wszelakich wygod, za to mniej czasu na korzystanie z nich. Więcej stopni naukowych, a mniej wzajemnego zaufania. Więcej wiedzy, mniej roztropności. Więcej ekspertów i więcej problemów. Więcej cudownych lekarstw i więcej chorób. Pomnażamy posiadłości, redukujemy wartości. Podziwiamy celebrytów, gubimy, zapominamy o autorytetach. Mówimy za dużo, za mało słuchamy, za często klamiemy. Rozbijamy atomy, ale nie nasze uprzedzenia. Podwajamy dochody, mnożymy rozwody. Coraz piękniejsze są nasze budynki mieszkalne, ale porozbijane domy.

Zamknięci w takich szklanych domach ludzie naszych dni, jakby świadomie izolują się od tych, co po prostu domu nie mają. Mniej jakby mówiło się o zjawisku bezdomności, o ubóstwie i depresji dotyczącej coraz większej liczby ludzi.

Prezentowana praca doktorska odwołuje się do sytuacji społecznej, politycznej i religijnej w afrykańskim kraju Etiopii. Autor koncentruje swoje refleksje na roli jaką odgrywa i odegrać może Kościół Katolicki w etiopskiej diecezji Adigrat, odnośnie do troski duszpasterskiej dotyczącej ludzi młodych. Jest to jednocześnie odniesienie się do sytuacji całego kraju, który jest postrzeganego raczej jako niezamożny.

I. Wykorzystanie źródeł

Z bardzo obszernego materiału źródłowego, Autor wybrał te, które dotyczą problemu wychowania ludzi młodych w kraju afrykańskim, gdzie istnieją specyficzne uwarunkowania społeczne, polityczne i religijne.

Analizuje źródła biblijne, Oficjalne Dokumenty Kościoła, Listy, Adhortacje Apostolskie, Listy Papieskie, Papieskie Przemówienia, Homilie, Przesłania, teksty z Audiencji Generalnych, czy z okazji odmawiania „Aniōła Pańskiego”.

Szczególnie uważnie analizuje wypowiedzi Biskupów Kościoła Katolickiego w Etiopii. Bazuje również na bogatej literaturze pomocniczej związanej z tematyką tej rozprawy doktorskiej.

Cały materiał źródłowy jest obszerny i systematycznie uporządkowany.

II. Temat i treść

Już we wprowadzeniu do rozprawy (s. 10-11), Autor przywołuje słowa Papieża Pawła VI odnoszące się do związku, jaki istnieje między Chrystusem, Kościołem i dziełem ewangelizacji. Faktem bowiem jest, że są ci, co kochają Chrystusa, słuchają Go, należą do Niego, ale wszystko to dzieje się poza Kościołem. To sam Chrystusa, mówił: „...kto wami gardzi, Mną gardzi” (Łk 10, 16). Podobnie św. Paweł zwracał się do Efezjan: „Chrystus umiłował Kościół i wydał za niego samego siebie” (Ef 5, 25). Autor przypomina, że wierność Chrystusowi i Kościołowi jest fundamentem rozwoju chrześcijanina. Człowiek stworzony jest, by żyć w prawdziwym szczęściu.

Jego rozwój ludzki, moralny, etyczny, intelektualny, duchowy w oparciu o wartości i wierność zasadom Dekalogu, zależy, jak to zawsze było od domu, społeczeństwa, od wychowania w szkole.

Siła Kościoła Katolickiego w etiopskiej Diecezji Adigrat w dużej mierze zależy więc od troski duszpasterskiej skierowanej szczególnie do ludzi młodych.

Autor formułuje przedmiot swojej rozprawy w pięciu punktach:

- 1) Odkryć znaczenie pojęcia młodość
- 2) Rozeznać i przedstawić tło kulturowe, obecność wartości moralnych i wskazać na biblijne perspektywy wzrastania w wierze
- 3) Poznać współczesne wyzwania w kontekście posługi duszpasterskiej ludzi młodych
- 4) Wskazać na możliwości rozwiązań duszpasterskich w tej kwestii
- 5) Edukować młodych w docenieniu etyki chrześcijańskiej i jej wprowadzaniu w życie społeczne.

Tak zarysowany temat został przedstawiony w pięciu następujących po sobie rozdziałach, które w sposób bardzo logiczny i uporządkowany rozwijają treści z nim związane.

Rozdział I.

Jest to wprowadzenie czytelnika rozprawy w bliższe poznanie wyzwań pastoralnych stojących przed Kościołem Katolickim w etiopskiej Diecezji Adigrat. Autor przedstawia bogaty kontekst historyczny dotyczący ludzi młodych w Etiopii. Przedstawia jeden z największych krajów Afryki. Społeczeństwo wielonarodowościowe, wielowyznaniowe, wielokulturowe, wielojęzyczne. Ale, jak to podkreśla Autor, kraj ludzi gościnnych i życzliwych. Czytelnik prowadzony jest przez terytoria religijne Judaizmu, Chrześcijaństwa, Islamu i wreszcie samego Kościoła Katolickiego, który obejmuje zaledwie 0/7% ludności. Wyróżnia dwa ryt w dwunastu etiopskich Diecezjach: cztery diecezje przyjmują Ryt Geez, osiem Wikariatów i jedna Prefektura Ryt Rzymski. Mimo różnorodności wyznań, można dostrzec, zdaniem Autora, swoiste piękno.

W konkluzji rozdziału spotykamy wnioski Autora, wysnute z refleksji nad bogatymi materiałami źródłowymi, odnoszącymi się do sytuacji młodzieży w Diecezji Adigrat. To ludzie młodzi są najliczniejszą grupą społeczną i to oni są, a w przyszłości będą odpowiedzialni za wzrost entuzjazmu dla nowych grup religijnych, jak również za własny status społeczny.

Nowe ruchy chrześcijańskie stają się wyzwaniem dla lokalnego Kościoła Katolickiego. Jawią się czasem jako bardziej atrakcyjne. Owszem mówi się tam o moralności, etyce, które stwarzają pozory nowoczesności, jednocześnie przemilcza się nierówności społeczne, przemoc, problemy polityczne i religijne.

To bardziej koncentracja na własnej osobie, mniej natomiast na dobru wspólnym. Powstaje problem – materializm i ignorowanie strony duchowej, etnocentryzm czy wspólnota i bogata osobowość. I tak z jednej strony wyzwania płynące z uwarunkowań etnicznych, politycznych, pluralizmu religijnego, a z drugiej towarzyszące temu samobójstwa, brak szacunku dla innych, korupcja, kryzys wartości moralnych.

Są to wyzwania dobrze znane i obecne w Kościele na całym świecie, przed którymi staje etiopska Diecezja Adigrat.

Rozdział II.

Autor podejmuje tutaj zagadnienie formacji ludzi młodych, koncentrując się na podkreśleniu roli rodziny w tym zadaniu. W niej bowiem rodzą się, dorastają, uczą się i dojrzewają. Rodzina jest miejscem wzrastania w wierze, szkołą doceniania jej piękna, szkołą modlitwy i służby bliźniemu.

Lektura tego rozdziału pracy, przybliży czytelnikowi sytuację młodzieży w Diecezji Adigrat. Autor przypomina, że z około 104 milionów ludności Etiopii, 41% stanowią ludzie poniżej piętnastego roku życia, 28% w wieku od piętnastu do dwudziestu dziewięciu lat. Temu wzrostowi populacji młodych towarzyszą jednak problemy natury politycznej, które nie pomagają w utrzymaniu prawdziwego pokoju w społeczeństwie.

System polityczny sprzyja wzrostowi destrukcji i przemocy, co ma również wpływ na rolę Kościoła, który winien stymulować edukację w rodzinach, by obronić ludzi młodych przed negatywnym wpływem przejawów sekularyzacji. To rodzice, jak zauważa Autor, są odpowiedzialni za uczenie dzieci wiary i to rodzina jest fundamentem, na którym ma wzrastać prawdziwy młody chrześcijanin. Współpraca Kościoła Katolickiego w tym dziele troski o właściwy rozwój młodych, jest znacząca. Bo to on ma zadanie szczególnej troski o dojrzewanie w wierze tych, co wchodzą w dorosłe życie.

Rozdział III.

W tym rozdziale Autor wyznacza drogę, na której ma wzrastać wiara młodego chrześcijanina. Obecność Pisma Świętego, Chrześcijańska Tradycja, Nauczanie Kościoła.

To bardzo konkretne wskazówki biblijne, nauczanie Kościoła i Tradycja mają kapitalne znaczenie w rozwoju człowieka, tym ludzkim, duchowym i intelektualnym. Rosnące wyzwania płynące z życia społecznego, stały się podstawową troską Kościoła Katolickiego, ale także realnym zaangażowaniem się państwa w dzieło formacji ludzi młodych.

Autor podkreśla wagę konkretnych wskazówek na czekające wszystkich zaangażowania apostolskie. To konieczność nauki, gdzie obecna jest równość, godność, wolność i świadomość chrześcijańska.

Z tymi refleksjami Autor zabiera czytelnika do lektury kolejnego rozdziału.
Rozdział IV.

Na samym początku spotyka nas postawione przez Autora pytanie: Jakie konkretne wyzwania stoją przed Kościołem Katolickim w Diecezji Adigrat w kwestii posługi pastoralnej ludzi młodych? Owszem, jest to pytanie proste, ale i niezwykle skomplikowane, biorąc pod uwagę aktualną sytuację i realia na interesującym go terenie.

Młodzież etiopska, podobnie jak to ma miejsce w wymiarze globalnym, wystawiona jest na dosyć agresywny sekularyzm. Towarzyszy temu nieustanny wzrost pluralizmu religijnego, rosnące bezrobocie, bieda ogarniająca coraz większą populację, a więc i młodych. Istniejące trudności prowadzą do uchodźstwa, emigracji zarobkowej. Politycy, często skorumpowani, nie są w stanie zaprowadzić pokoju w swoim i tak bardzo zróżnicowanym społeczeństwie.

To sprawia, że Kościół Katolicki w Diecezji Adigrat podejmuje się ważnych zadań mających w dziele pomocy młodym. To ważne, by pomagać odkrywać im swoje talenty i dostrzegać możliwości pełnego ludzkiego rozwoju.

Stawianie konkretnych celów w dziele duszpasterzowania wśród młodych, Autor widzi jako kapitalne w żywej obecności Kościoła w ich współczesnym świecie. Tak wprowadzany jest czytelnik w lekturę rozdziału piątego.

Rozdział V.

O konkretne działania, pyta Autor już we wstępie do tego rozdziału. Co można zrobić w Diecezji Adigrat dla ludzi młodych, w jakim kierunku ma iść duszpasterstwo?

Są to pytania tym ważniejsze, że młodzi żyją w świecie przeżartym konsumpcjonizmem i kryzysem wartości, co sprawia, że słabnie ich nadzieja na lepsze. Sugestie Autora wskazują na:

- a) Działanie wspólnotowe jako istotną pomoc w osiągnięciu stawianych celów. To we wspólnotach poszczególni ich członkowie podejmują konkretne zobowiązania troski o bliźnich, miłości, modlitwy. Są to bowiem filary, na których możliwe jest budowanie bogactwa osoby, na wzór Jezusa Chrystusa
- b) To we wspólnotach dokonuje się permanentna formacja ludzka, duchowa i intelektualna. To miejsce, gdzie rodzą się i rozwijają różnorodne talenty.

Kończąc swoją rozprawę doktorską, Autor przedstawia osiemnaście konkretnych zaleceń, wskazujących na to, jakie kroki powinien przedsięwziąć Kościół Katolicki w Diecezji Adigrat. Są to ważne wskazania dla wszystkich, którym wychowanie chrześcijańskie młodych postawione jest jako misja życiowa. Chodzi bowiem o to, jakie drogi wybierać, jakie trudności pokonywać i jakie cele zakładać sobie w osobistym rozwoju ludzi młodych.

III. Uwagi co do treści

Praca recenzowana stanowi solidną syntezę teologii duchowości z refleksją pastoralną. Autorowi udało się trafnie wskazać na istotne elementy dotyczące troski pastoralnej Kościoła Katolickiego w etiopskiej Diecezji Adigrat odnośnie do młodych chrześcijan.

Wiele miejsca w pracy poświęcone jest refleksji nad systematycznym przedstawieniem sytuacji Kościoła w Diecezji, z uwzględnieniem wymiaru historycznego, jak również odniesienie się do realiów dnia dzisiejszego. Przedmiotem badania stała się dla Autora formacja duchowa młodzieży. Można wyraźnie zauważyć wpływy lokalne, ale też stwierdzić, że nie różnią się one wiele od tego, co widać na obrazie Kościoła globalnego.

Autor prowadzi czytelnika krok po kroku, od znaczenia wychowania w rodzinie, poprzez edukację szkolną, aż do bardzo konkretnych wskazań i zaleceń Kościoła Katolickiego.

Tyle – oczywiście w ogromnym skrócie – da się powiedzieć o treści recenzowanej pracy. Nie będzie przesadą dodać, że treść ta jest obfita w zasięgu i

równocześnie bardzo szczegółowa w prezentacji. Jest to przykład ogromnej, tzw. „mrówczej” pracy i troski o wierny przekaz treści Pisma Świętego, Nauczania Kościoła Katolickiego z uwzględnieniem Świętej Tradycji i bogactwa kościoła lokalnego.

IV. Uwagi co do formy

Na pochwałę zasługuje komunikatywny język pracy, którą czyta się z zainteresowaniem i z podziwem nie tylko dla teologicznej erudycji Autora, ale także dla głębokiej duchowości, jaką reprezentuje. Niezwykle bogaty materiał jest uporządkowany w sposób godny uznania.

Poszczególne rozdziały są skonstruowane bardzo przejrzysto. Czytelnik ma wrażenie stopniowego zagłębiania się w istotę poszczególnych zagadnień. Dobra konstrukcja pracy przejawia się także w równomiernej długości poszczególnych rozdziałów o prostej, jasnej strukturze.

Przypisy oraz przywoływana w nich literatura nie budzą zastrzeżeń. Są to przypisy bogate i rozbudowane. Spójna i konsekwentna jest także przyjęta w pracy konwencja skrótów i sposobów cytowania.

Pierwszy rzut oka na objętość pracy, obudził pewien lęk u recenzenta. O ileż większa była jego radość, kiedy okazało się, że 27 stron to bogata i metodologicznie doskonale podzielona bibliografia. To wskazuje jak bardzo dobre było zaplecze naukowe pracy. Dla recenzenta pozostaje już tylko obcowanie z tekstem naukowym wysokiej klasy.

Sposób samego cytowania jest bardzo staranny i poprawny, a w odnośnikach znaleźć można treści ubogacające pracę. Rozprawa doktorska ks. mgr lic. Tesfaya Haileselassie Haillemariam jest pracą ciekawą i bogatą w problematykę. Cele, które postawił sobie na początku pracy bardzo dobrze zostały przez Niego osiągnięte. To wszystko jest zasługą zarówno ks. Doktoranta jak i znakomitego i doświadczonego Promotora.

V. Propozycje i kwestie do dyskusji

Rozprawa doktorska ks. Tesfaya Haileselassie Haillemariam stawia recenzenta w nieco trudnej sytuacji – nie można bowiem wysunąć, czy też postawić większych uwag krytycznych. Etiopia jest dla niego krajem nieznanym. Kościół Katolicki lokalny podobnie. Dlatego przedstawię jedynie kilka kwestii i chciałbym, by może niektóre z nich były podjęte w formie dyskusji w czasie obrony.

1. Rola mediów w relacji do sakramentów i ewangelizacji na drodze wzrostu w wierze młodych

2. Dialog i wysiłki ekumeniczne Chrześcijan w Etiopii i ich wkład w prowadzenie i ochronę młodzieży
3. Czy świata widzą, że centrum Kościoła Katolickiego przenosi się ze starego kontynentu na Afrykę, Azję, na Daleki Wschód. Czy na bazie proponowanego opracowania można powiedzieć, że Kościół Katolicki w Etiopii, w Diecezji Adigrat, jest Kościołem młodym i rosnącym, czy raczej bardziej starzejącym się i odchodzącym?

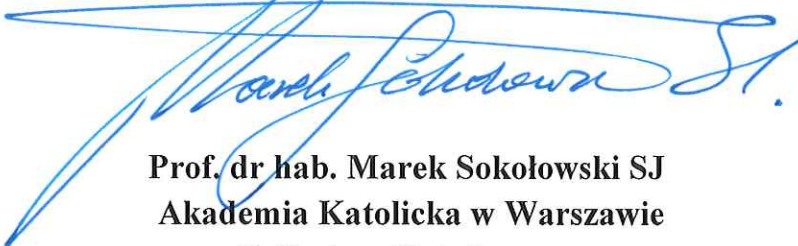
VI. Wniosek końcowy

Przedstawiona praca doktorska ks. Tesfaya Haileselassie Haillemariam legitymuje się zarówno z punktu widzenia oceny formalnej, jak i merytorycznej jako dzieło wysokiej rangi naukowej. Stanowi ona zapewne *novum* na gruncie etiopskiej literatury teologicznej, na skrzyżowaniu teologii duchowości i teologii pastoralnej. Imponuje zdolnością jasnej prezentacji złożonych i subtelnych kwestii.

Świadczy o darze syntetycznego spojrzenia, które potrafi łączyć odrębne na pierwszy rzut oka zagadnienia i elementy duchowości w jedną głębszą całość.

Przeprowadzone analizy, oparte na bardzo bogatej literaturze źródłowej, cechuje wyważona argumentacja, logika i jasność wykładu. Aparat krytyczny został sporządzony starannie i poprawnie. A więc dysertacja dowodzi niewątpliwie o niezwyklej erudycji Autora, wyrażającej się w doskonałej znajomości literatury źródłowej i przedmiotowej oraz wysokiej dyspozycji intelektualnej w tworzeniu syntezy naukowej.

Ocena pracy ks. Tesfaya Haileselassie Haillemariam wypada w moim odczuciu „bardzo dobrze”. W tej sytuacji oczywiste jest moje przekonanie, że zgodnie z wymaganiami praca przedstawiona przez Autora stanowi podstawę do kontynuowania przewodu doktorskiego i o to wnioskuje do Instytutu Nauk Teologicznych Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego.

Prof. dr hab. Marek Sokołowski SJ
Akademia Katolicka w Warszawie
Collegium Bobolanum

Warszawa, 6. 01. 2023.